View the original article

اجتماعی

روزنامه‌نگاری در ایران؛ از روایت بحران در سایه سانسور تا بازگشت طرح صدور پروانه خبرنگاری

بهناز جلالی‌پور

۰۵/آذر/۱۴۰۵

در شرایطی که پیامدهای دو جنگ، فشارهای اقتصادی و تشدید کمبود سوخت و انرژی زندگی روزمرهٔ شهروندان ایران را تحت تأثیر قرار داده است، مجلس شورای اسلامی طرح تشکیل «سازمان نظام خبرنگاری» را در دست بررسی دارد که فعالیت حرفه‌ای خبرنگاران را به دریافت پروانه مشروط می‌کند.

منتقدان این طرح معتقدند تشکیل چنین سازمانی می‌تواند استقلال روزنامه‌نگاران و روند اطلاع‌رسانی را بیش از پیش مخدوش کند.

سابقهٔ تلاش برای تشکیل چنین سازمانی به سال ۱۳۹۳ بازمی‌گردد، اما بررسی دوبارهٔ این طرح در شرایطی انجام می‌شود که روزنامه‌نگاران حتی برای پوشش اخبار مربوط به افزایش قیمت‌ها، کمبود دارو و اختلال در تأمین انرژی نیز با محدودیت‌های بیشتری مواجه شده‌اند.

یک خبرنگار اقتصادی به رادیو فردا می‌گوید: «حاکمیت رسانه را دشمن و بیگانه می‌داند، به همین دلیل در تمام دوره‌های پرتنش، نه‌تنها نگاه بازدارنده دارد بلکه بحران‌های کشور را حاصل فعالیت آن‌ها می‌داند. شروع برخورد با رسانه‌ها یعنی اوضاع از آن‌چه می‌بینید، وخیم‌تر است.»

احیای طرح خاک‌خوردهٔ دولت روحانی برای رسانه‌ها

مرکز پژوهش‌های مجلس پیش‌نویس «طرح سازمان نظام خبرنگاری» را آماده کرده و بررسی آن در دستور کار کمیسیون اجتماعی مجلس قرار گرفته است.

سابقهٔ این طرح به وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی دولت حسن روحانی در سال ۱۳۹۳ بازمی‌گردد. در پیش‌نویس ۷۸ ماده‌ای آن زمان، صدور پروانهٔ روزنامه‌نگاری، نظارت بر فعالیت حرفه‌ای خبرنگاران و رسیدگی به تخلفات آنان به سازمان نظام رسانه‌ای واگذار شده بود؛ سازمانی که وزارت ارشاد در ساختار مدیریتی، صدور پروانه و رسیدگی به تخلفات حرفه‌ای آن نقش محوری داشت.

مجازات‌های پیش‌بینی‌شده برای تخلفات حرفه‌ای نیز از توبیخ شفاهی تا لغو پروانه و محرومیت دائمی از اشتغال به روزنامه‌نگاری را در بر می‌گرفت.

این طرح در پی اعتراض گستردهٔ روزنامه‌نگاران و حقوقدانان مسکوت ماند. دولت روحانی در سال ۱۳۹۶ بار دیگر برای احیای آن تلاش کرد، اما این تلاش نیز به نتیجه نرسید.

اکنون، ۱۲ سال پس از تدوین نخستین پیش‌نویس، مرکز پژوهش‌های مجلس طرح تازه‌ای برای سامان‌دهی فعالیت‌های رسانه‌ای در ایران تهیه کرده است.

در پیش‌نویس جدید، علاوه بر الزام خبرنگاران به دریافت پروانهٔ فعالیت، تأیید صلاحیت نامزدهای انتخابات سازمان و افراد منتخب نیز به وزارت ارشاد واگذار شده است. این تأیید صلاحیت پس از استعلام از وزارت اطلاعات، دادستانی و نیروی انتظامی انجام می‌شود.

یک خبرنگار اجتماعی که به دلایل مختلف از سوی نهادهای امنیتی احضار شده است، به رادیو فردا می‌گوید: «طرح به دنبال حذف رسمی رسانه و روزنامه‌نگاری و توسعهٔ روابط عمومی است. اتفاقی که ظرف سال‌های گذشته پی گرفته شده است.»

او می‌گوید: «با توسعهٔ شبکه‌های اجتماعی و فعالیت روزنامه‌نگاران در آن‌ها، سطح نظارت از رسانه‌های رسمی به این شبکه‌ها نیز گسترش یافته است و فعالان رسانه‌ای اکنون بابت انتشار محتوا در رسانه، اینستاگرام و شبکهٔ ایکس به‌صورت هم‌زمان احضار و بازخواست می‌شوند.»

خبرنگار یکی از رسانه‌های دولتی نیز می‌گوید با وجود آن‌که گزارش‌هایش همسو با سیاست‌های دولت است، بارها بابت اظهاراتش در شبکهٔ ایکس مورد سؤال قرار گرفته است.

او می‌گوید: «من و همکارانم می‌دانیم که به‌صورت مداوم در شبکه‌های اجتماعی رصد می‌شویم، به این دلیل در هیچ‌کدام از بحران‌های اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و حتی جنگ اظهارنظر نمی‌کنیم.»

بیشتر در این باره:

از کافه‌های ایرانشهر تا کانکس‌های خاوران؛ زندگی در شهری که تنگ‌تر می‌شود

بحران‌های اقتصادی و اجتماعی، دشواری اطلاع‌رسانی

بازگشت خاموشی‌های روزانه در ایران نمونه‌ای از مشکلاتی است که زندگی شهروندان را تحت تأثیر قرار داده و به گفتهٔ روزنامه‌نگاران، اطلاع‌رسانی دربارهٔ ابعاد و پیامدهای آن نیز با حساسیت‌های فزایندهٔ نهادهای امنیتی مواجه شده است.

پس از کاهش ساعات کاری ادارات دولتی و خاموشی‌های روزانهٔ تابستان، شرکت توانیر از اعمال محدودیت‌های جدید در تأمین برق از اول آذرماه خبر داد. هم‌زمان برخی از کارمندان دولتی نیز برای صرفه‌جویی بیشتر در مصرف انرژی دورکار شده‌اند.

اکنون خاموشی‌ها به بخشی از زندگی روزمرهٔ مردم تبدیل شده، اما با وجود وعدهٔ مسئولان برای اطلاع‌رسانی دربارهٔ زمان قطع برق، یکی از شبکه‌های اطلاع‌رسانی محلی در خوزستان گزارش داد که مردم از زمان خاموشی‌ها مطلع نبوده‌اند.

مدیر یک شرکت خصوصی در اهواز می‌گوید: «وعدهٔ قطع برق در دو روز پیاپی در منطقهٔ کاری من انجام شده، اما برخلاف اعلام مدیرعامل شرکت توانیر، اطلاعات آن در سامانهٔ «برق من» ثبت نشده بود.»

او زیر نور شمع و با لپ‌تاپی که تنها ۳۰ درصد شارژ دارد و ارتباطش با اینترنت نیز قطع است، کار می‌کند و پس از وصل شدن برق و اینترنت، اعتراضش به این وضعیت را در صفحهٔ اینستاگرام خود منتشر می‌کند.

مدیرعامل شرکت توانیر اعلام کرده است که مدت خاموشی‌ها احتمالاً دو ساعت در هر دو روز خواهد بود و در صورت تشدید سرما ممکن است به دو ساعت در روز برسد.

با قطع برق، علاوه بر آسانسورها، سامانه‌های گرمایشی و سرمایشی بسیاری از ساختمان‌ها نیز از کار می‌افتند.

زن میان‌سالی که در طبقهٔ هفتم زندگی می‌کند، از ترس قطع برق و گرفتار شدن در آسانسور، پیاده‌روی روزانه‌اش را کنار گذاشته و همواره کیسهٔ آب گرمش را داغ نگه می‌دارد.

زمان کلاس‌های آنلاین آموزشی نوه‌اش نیز بر اساس برنامهٔ قطع برق تغییر کرده است، با این تفاوت که معلم و شاگردان در مناطق مختلفی زندگی می‌کنند و زمان خاموشی‌ها در محل زندگی آن‌ها یکسان نیست.

معلم می‌گوید که در یک سال اخیر، قطع مداوم اینترنت و برق درآمدش را به خطر انداخته و در این مدت شمار شاگردانش به یک‌سوم کاهش یافته است.

وقتی گزارش کمبودها «سیاه‌نمایی» تلقی می‌شود

در شرایطی که شهروندان با چنین مشکلاتی دست‌وپنجه نرم می‌کنند، روزنامه‌نگاران برای گزارش کردن همین مسائل روزمره نیز با محدودیت‌های بیشتری روبه‌رو شده‌اند.

یک خبرنگار اقتصادی به رادیو فردا می‌گوید: «در شرایط عادی کشور، برای گزارش یک موضوع باید به خطوط قرمز بسیاری فکر کرد، اما در شرایط بحرانی، خطوط سیاه نیز به آن افزوده می‌شود. گزارش واقعیت‌ها، به سیاه‌نمایی تعبیر می‌شود که به زعم مقامات امنیتی و قضایی در تضاد با منافع ملی است. افزایش قیمت‌ها، مقایسهٔ آماری وضعیت گذشته و حال، گزارش کمبودها، نیز در رده‌بندی سیاه قرار می‌گیرند.»

بیان اعتراض در شبکه‌های اجتماعی حتی برای شهروندان نیز بدون هزینه نیست. مطالب منتشرشده در صفحات تعدادی از آن‌ها «به دستور مقام قضایی» حذف شده است؛ روندی که در مورد روزنامه‌نگاران در سال‌های اخیر به شکلی دیگر دنبال شده است.

یکی از خبرنگاران اقتصادی به‌تازگی در جلسه‌ای دوساعته از سوی فردی که او از وی با عنوان «بازجو-کارشناس» یاد می‌کند، «توجیه» شده است که اجازهٔ انتشار هر نوع خبر یا اظهارنظر دربارهٔ همهٔ مسائل روزمره را ندارد.

پروندهٔ او شامل نوشته‌هایش در شبکهٔ ایکس و اینستاگرام بوده است.

او به رادیو فردا می‌گوید: «در موارد بسیاری مطالب را به نقل از یک رسانه منتشر کرده بودم، اما به‌عنوان اتهام در پرونده‌ام ثبت شده بود.»

این خبرنگار اقتصادی اکنون عکس‌هایی از زندگی روزمره‌اش در اینستاگرام منتشر می‌کند.

به گفتهٔ او، برخلاف سال ۱۴۰۱، این بار انتشار عکس‌های بدون حجاب اجباری در اینستاگرام موجب بازخواستش نشده بود، بلکه مطالب اقتصادی و مرتبط با معیشت بود که به «امنیت ملی» پیوند زده شده و حساسیت نهادهای امنیتی را برانگیخته بود.

استقلال متزلزل روزنامه‌نگاری

فضای رسانه‌ای ایران نیز از پیامدهای تحولات سیاسی و اقتصادی یک سال گذشته در امان نمانده است.

در این مدت، فعالیت شماری از رسانه‌ها، از جمله روزنامه‌های «هم‌میهن» و «پیام ما» و مجلهٔ «شبکه آفتاب»، به‌دلیل مشکلات اقتصادی یا تصمیم نهادهای قضایی و نظارتی متوقف شده یا با وقفه مواجه بوده است.

علاوه بر خبرنگارانی که بر اثر توقف انتشار رسانه‌ها بی‌کار شده‌اند، شماری دیگر نیز شغل خود را به‌دلیل مشکلات اقتصادی مؤسسات رسانه‌ای و تعدیل نیرو از دست داده‌اند.

در چنین شرایطی، مرکز پژوهش‌های مجلس حمایت از حقوق صنفی و معیشتی خبرنگاران را از اهداف تشکیل سازمان نظام خبرنگاری اعلام کرده است.

یکی از خبرنگاران حوزهٔ سیاسی معتقد است: «رسانه به‌طور مداوم در حال تغییر شکل است و در حالی که با ظهور شبکه‌های اجتماعی و هوش مصنوعی، شیوهٔ تولید محتوا تغییر کرده، مجلس همچنان به دنبال صدور پروانهٔ اشتغال و ثبت و نظارت بیشتر خبرنگاران است.»

یکی دیگر از موارد بحث‌برانگیز در پیش‌نویس طرح سازمان نظام خبرنگاری، ترکیب هیئت رسیدگی به تخلفات حرفه‌ای خبرنگاران است که حضور نمایندگان نهادهای حکومتی در آن پیش‌بینی شده است.

این سازوکار با معیارهای بین‌المللی استقلال حرفه‌ای روزنامه‌نگاران مغایرت دارد.

منشور جهانی اخلاق روزنامه‌نگاران، مصوب فدراسیون بین‌المللی روزنامه‌نگاران، رسیدگی به مسائل مربوط به اخلاق و شأن حرفه‌ای روزنامه‌نگاری را در صلاحیت نهادهای مستقل خودتنظیم‌گر و بدون مداخلهٔ دولت‌ها می‌داند.

کمیتهٔ حقوق بشر سازمان ملل متحد نیز در بند ۴۴ تفسیر عمومی شمارهٔ ۳۴ خود، نظام‌های عمومی دولتی برای ثبت یا صدور پروانهٔ فعالیت روزنامه‌نگاران را مغایر با مفاد بند سوم مادهٔ ۱۹ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی دانسته است؛ میثاقی که ایران نیز از کشورهای عضو آن است.

این مطلب بخشی از:

اجتماعی | بایگانی | فراتر از خبر

© ۲۰۲۶ تمام حقوق این وب‌سایت، بر اساس مقررات کپی‌رایت، برای رادیو فردا محفوظ است.